

Presentació

Aquest *Invesbreu* recull el resum de dues recerques que parlen del tema dels tractaments que reben els interns dins els centres penitenciaris i com aquests tractaments ajuden a la seva preparació i acompanyament per a la sortida en llibertat.

La primera recerca, *Qualitat de vida als centres penitenciaris i programes d'intervenció*, estudia si els programes de tractament realitzats dins dels centres influeixen en la percepció de *qualitat de vida* en el context penitenciar. Un bon clima social als centres penitenciaris està relacionat amb una menor conflictivitat, menor nombre de suïcidis, percepció d'una major legitimitat del sistema, una major seguretat dins el centre i una menor radicalització dels interns. A través de preguntes als interns s'ha volgut saber el seu grau de participació en els programes de tractament, la seva opinió sobre aquests programes i la seva valoració de la qualitat de vida que tenen dins del centre. Els resultats han estat substancialment diferents segons els centres penitenciaris que han col·laborat en l'estudi, tant pel que fa a la participació com per la motivació per fer-los i les seves conseqüències.

La segona recerca, *La reinserció de les persones que finalitzen la condemna de presó en règim ordinari*, explora la problemàtica dels interns que finalitzen la seva condemna de presó sense una transició esglaonada a la comunitat (com serien el règim obert o la llibertat condicional), quines són les vies d'intervenció que es consideren més efectives i quines noves actuacions serien factibles per tractar de millorar les possibilitats de reinserció d'aquestes persones. S'han fet entrevistes a tots els que treballen en la reinserció de les persones empresonades (educadors, psicòlegs, juristes, treballadors socials, entitats comunitàries, directius de serveis penitenciaris i fiscalia i jutges de vigilància penitenciària). Els resultats s'han dividit en quatre apartats que representen les perspectives des d'on es pot influir en els factors de reinserció: a) Un primer apartat recull tot allò relacionat amb el propi sistema penal i penitenciar i on els professionals perceben que tenen menys marge de maniobra en la seva intervenció; b) Un segon apartat fa referència als coneixements inherents de cada professional; c) Un tercer apartat és el dedicat als interns, és a dir, a com la intervenció realitzada pels professionals cap als interns visualitza quins són els elements clau d'aquesta intervenció; d) I per últim, el quart apartat fa referència a l'entorn, és a dir, al paper de la comunitat i la família en aquest procés de reinserció.

Qualitat de vida als centres penitenciaris i programes d'intervenció

Autors: Elena Larrauri Pijoan, Martí Rovira Sopena i Albert Sales Campos. Grup de recerca en Criminologia i Sistema Penal de la Universitat Pompeu Fabra.

Introducció

En la recerca sobre presons, la *'qualitat de vida'* és un concepte utilitzat per mesurar la valoració subjectiva que realitzen els interns de les condicions de vida i del tracte que reben en el centre penitenciar. Recerques anteriors han observat que la *qualitat de vida* està relacionada amb una menor conflictitat, un menor nombre de suïcidis i la percepció d'una major legitimitat del sistema. Entre els molts factors que poden influir en la percepció de la qualitat de vida a presó¹, en aquest treball ens hem centrat en els programes de tractament.

Els programes de tractament són aquelles intervencions estructurades dirigides a la rehabilitació i re-inserció social dels interns. Els programes són un dels puntals del model de rehabilitació del sistema penitenciar català, ja que es té una gran confiança en la seva capacitat per reduir la reincidència una vegada l'intern ha sortit de la presó². En aquest context, la present recerca busca aprofundir en les opinions dels interns cap aquests programes i en el seu impacte en la qualitat de vida quan estan dins del centre penitenciar.

Objectius

- 1. Establir el grau de participació dels interns en programes de tractament als diversos centres penitenciaris.** En la mesura que aquests programes són un dels puntals del model de rehabilitació del sistema penitenciar català, la hipòtesi de partida ha estat que els programes es desenvolupen de forma uniforme en els centres penitenciaris catalans.
- 2. Descriure les opinions dels interns sobre els programes de tractament.** En aquest punt ens ha interessat determinar quina és la motivació dels interns per a participar en aquests programes, davant la sospita que la major part d'ells hi assisteixen per aconseguir permisos de sortida. També ens ha interessat conèixer els punts forts i febles dels programes per tal de suggerir línies de millora.
- 3. Determinar en quina mesura els programes de tractament influeixen en la valoració dels interns de la qualitat de vida a presó.** En particular, s'han establert dues hipòtesis: 1) els efectes dels programes poden diferir segons el tipus de programa; i 2) l'efecte dels programes de tractament només es fa palès quan es realitza el programa i no es manté en el temps.

Metodologia

Per establir i comparar el grau de participació d'interns en els diferents centres penitenciaris s'han utilitzat dades obtingudes a partir dels resultats d'una enquesta realitzada a més de 400 interns classificats en segon grau seleccionats de forma aleatòria entre 4 centres penitenciaris catalans. En concret, s'ha comparat el percentatge de participació en programes de tractament en cada un d'aquests centres.

Per conèixer les opinions dels interns sobre els programes de tractament s'han analitzat els resultats d'una pregunta oberta sobre aquests programes a 133 interns en segon grau escollits aleatòriament d'un dels centres penitenciaris. A partir d'una lectura de les anotacions en aquesta pregunta es van identificar 'discursos' que emergien de forma simultània en les entrevistes de diferents interns. Una

1. Per una aproximació més general: Rodríguez, J.; Larrauri, E., i Güerri, C. (2017) Calidad de vida en prisión: un estudio comparativo de cuatro prisiones. *Revista Internacional de Sociología* [En premsa].

2. En aquest sentit veure: Direcció General de Serveis Penitenciaris.v (2011) *El model de rehabilitació a les presons catalanes*. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya.

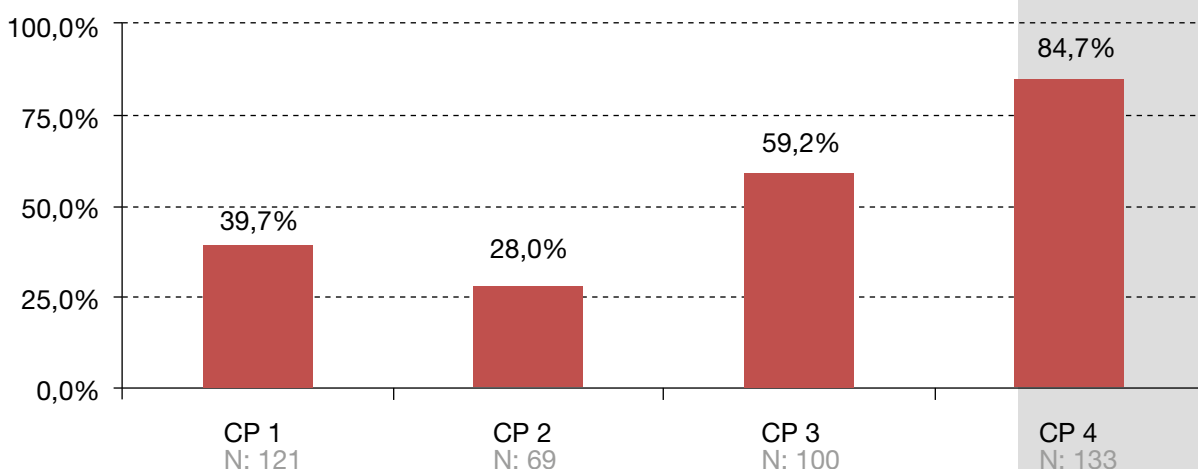
vegada identificats, es va retornar a les enquestes i es va fer un recompte del percentatge d'interns que mencionava cada un d'aquests discursos.

Per analitzar la valoració dels programes de tractament s'ha portat a terme una anàlisi de regressió logística múltiple en base a la informació dels mateixos presos esmentats en el paràgraf anterior. Aquesta tècnica permet estimar la relació entre una variable a explicar (variable dependent) i un conjunt de variables explicatives (variables independents), controlant per l'efecte de terceres variables que podrien condicionar l'associació. En aquesta anàlisi s'ha situat com a variable dependent la qualitat de vida percebuda dels interns i com a variables independents la participació (en l'actualitat) en programes de tractament segons tipus i la participació en programes en el passat. Aquestes relacions s'han controlat per l'efecte de diverses característiques sociodemogràfiques i penals dels interns.

Resultats

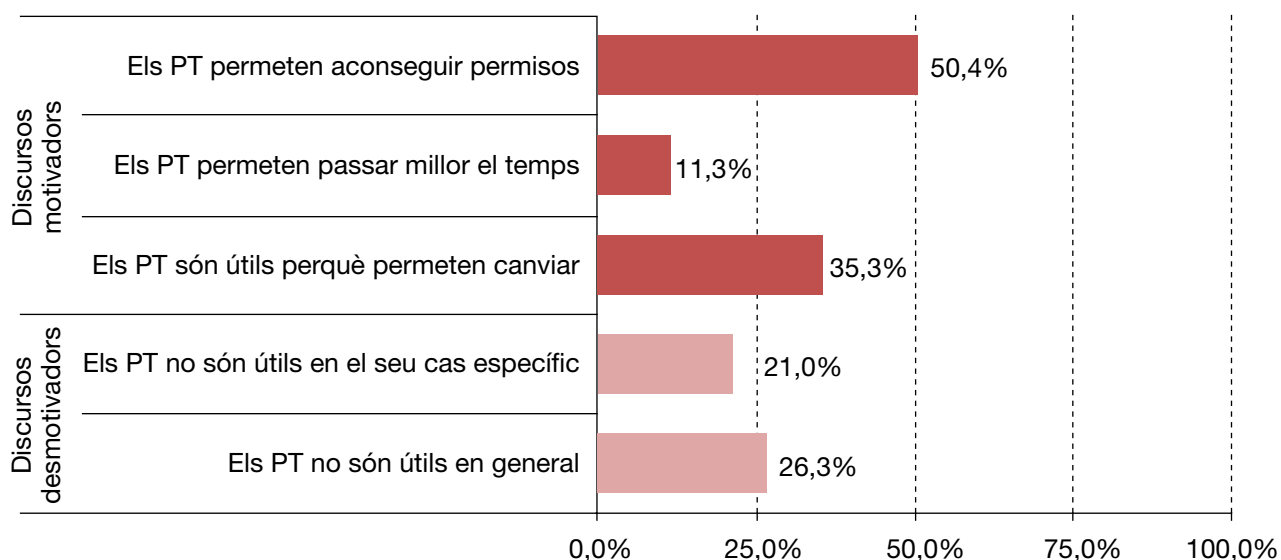
Pel que fa a les diferències en el percentatge d'interns que participen en la realització de programes de tractament entre centres penitenciaris, els resultats han mostrat que l'experiència de la participació dels interns en programes de tractament és substancialment diferent segons centre. Per exemple, tal i com es mostra en el gràfic 1, en un centre penitenciar (CP) el 28,0% dels interns assenyalen que està participant o ha participat en un programa de tractament, mentre que en un altre aquesta proporció arriba al 84,7%. Aquests elements ens indueixen a pensar que no hi ha una única experiència dels interns en relació amb els programes de tractament a Catalunya, i que aquest aspecte depèn, en gran mesura, del centre penitenciar on un es troba complint la seva condemna.

Gràfic 1. Percentatge d'interns que afirmen haver realitzat amb anterioritat o estar realitzant en l'actualitat un programa de tractament

Pel que fa a les opinions dels interns sobre els programes de tractament, s'ha observat una situació més complexa a l'esperada. Tal i com s'observa al gràfic 2, el motiu més assenyalat pels interns per a participar en els programes és l'obtenció de permisos de sortida (aspecte mencionat pel 50,4% dels enquestats). Tanmateix aquest no és l'únic motiu dels interns per a participar en programes de tractament. Complementàriament (les respostes no són excloents), els interns també mencionen que hi participen per passar el temps (un 11,2%) o perquè ajuden a "canviar" (35,3%). Altrament, també hem detectat discursos 'desmotivadors', que bàsicament destaquen la inutilitat dels programes per a la transformació cognitiva. En aquest sentit, alguns interns mencionen que no participen en programes perquè no els poden ajudar en el seu cas específic, encara que sí creuen que són necessaris per altres tipus d'interns (21,0%), mentre que un altre grup d'interns considera que els programes no ajuden a canviar en cap cas (26,3%).

Gràfic 2. Percentatge d'interns entrevistats que mencionen cada tipus de discurs motivador/inhibidor de la participació en programes de tractament

Adicionalment, l'estudi també s'ha centrat en aprofundir en l'opinió dels interns envers els elements positius i negatius dels programes. Per una banda, els interns manifesten conseqüències psicològiques negatives, com el patiment que fan emergir de nou o els processos d'estigmatització que comporta la participació en algun d'aquests programes. També esmenten conseqüències psicològiques positives com, per exemple, la reducció de la soledat. Per altra banda, també hem detectat nombrosos discursos, tant positius com negatius, sobre la qualitat humana i la professionalitat del personal que imparteix els programes. En aquest punt és important emfatitzar en particular les queixes dels interns sobre la gran discrecionalitat del personal de tractament a l'hora de valorar l'èxit dels seus processos de rehabilitació. Finalment, els interns fan diverses crítiques en relació amb aspectes organitzatius: que els programes són massa teòrics i poc centrats en les conseqüències pràctiques dels delictes; que en ocasions són incompatibles amb realitzar altres activitats com treballar; o que hi ha una alta mobilitat de participants dins dels grups, aspecte que en dificulta la seva consolidació.

Respecte el tercer apartat, dirigit a determinar les relacions entre la realització d'un programa i la valoració de la qualitat de vida a presó, s'ha pogut observar una relació positiva i significativa entre una major qualitat de vida mentre s'estan realitzant programes de l'àmbit de la salut i del desenvolupament personal, tal i com s'observa a la taula 1. En aquest àmbit s'inclouen els programes de les àrees d'activitat física i esport, i de competències per a la relació i el desenvolupament de pensament prosocial. En el centre on es va realitzar l'estudi, la major part dels cursos d'aquest àmbit corresponien al programa 'Moral i valors'. En canvi, no s'ha pogut observar un efecte significatiu pels altres tipus de programes encara que, en la major part dels casos, els resultats apunten en aquesta mateixa direcció. Tampoc s'ha observat una millora en la qualitat de vida per haver realitzat un programa en el passat. En relació amb les hipòtesis que ens vàrem plantejar, aquests resultats porten a concloure que, encara que alguns programes de tractament produeixen efectes positius en la percepció de la qualitat de vida dintre del centre penitenciari, aquests efectes es concentren en determinat tipus de programa i no es mantenen en el temps.

Taula 1. Resultats anàlisi de regressió múltiple

Àmbit	Variables	Coef. (B)
Participació en progr. de tractament	- Àmbit 'Salut i Desenvolupament personal'	1,81*
	- Àmbit 'Context jurídic, social i cultural'	0,96
	- Àmbit 'Conductes violentes'	1,23
	- Àmbit 'Conductes addictives'	-0,40
	- Participació en el passat en un progr. de tractament (qualsevol àmbit)	0,33
Carac. Sociodem.	- Edat de l'intern (en anys)	0,01
	- Nascut a Espanya	-0,37
Carac. de la condemna	- Primera vegada a presó	-0,68
	- Duració total de la condemna (en anys)	-0,04
Carac. de salut mental	- Ha consumit drogues	-1,08*
	- S'ha autolesionat	-0,43
Constant		5,77*

La variable dependent és la valoració de la qualitat de vida en una escala de 0 a 10.

Els resultats significatius es mostren amb un asterisc que assenyala que el p-valor és inferior a 0,05

Conclusions i propostes

En base als resultats de la recerca s'han elaborat una sèrie de propostes amb l'objectiu de fer algunes aportacions a la discussió sobre els programes de tractament. Aquestes propostes, desenvolupades en major mesura en l'informe final, es poden resumir en tres punts:

- És precís reflexionar sobre les conseqüències de la motivació instrumental en la participació dels programes de tractament, en la mesura que aquest sembla el principal element motivador per assistir als programes.
- Determinades opinions dels interns poden ajudar a implementar algunes millores en els programes. Per exemple, els interns parlen favorablement dels programes realitzats per víctimes directes o per persones de proximitat cultural i rellevància social pel grup d'interns. Aquestes opinions porten a plantejar-se l'oportunitat d'incidir en programes que permetin seguir experimentant amb la justícia restauradora dins la presó. Per altra banda, és necessari prendre en consideració el sistema d'avaluació dels programes, i en particular, reflexionar sobre la transcendència de l'opinió del personal de tractament sobre l'aprofitament dels interns al finalitzar el programa, ja que pot provocar percepcions d'injustícia i arbitrarietat en els interns.
- Finalment, es planteja la conveniència de fomentar els programes de l'àmbit de la salut i desenvolupament personal, ja que s'ha mostrat que tenen una associació amb una millor percepció de la qualitat de vida.

La reinserció de les persones que finalitzen la condemna de presó en règim ordinari

Autors: Aina Ibàñez i Roig i Josep Cid Moliné. Universitat Autònoma de Barcelona

Introducció

La recerca pretén explorar com aborda el sistema penitenciari català la reinserció en aquells casos en què la persona no arriba al règim obert, quines són les vies que es consideren més efectives en aquests casos i quines noves actuacions serien factibles per tractar de millorar les possibilitats de reinserció d'aquestes persones. Per fer-ho s'ha partit de la perspectiva de les persones que tenen com a missió facilitar el procés de reinserció –els tècnics de rehabilitació del sistema penitenciari, els professionals que dissenyen i implementen les polítiques de tractament i reinserció, i les persones d'entitats comunitàries que col·laboren en aquest procés– perquè, per la seva experiència, són qui coneixen millor la realitat que tractem d'explorar i permet avançar solucions factibles a aquesta problemàtica en tant que hauran estat proposades per les persones que les han de dur a la pràctica.

Objectius

El punt de partida és la diferència entre el model penitenciari que inspira la legislació i la seva aplicació pràctica. D'acord al model legal, el procés de rehabilitació i reinserció s'inicia a la presó i acaba a la comunitat, que parteix de determinar les necessitats bàsiques de rehabilitació i el risc de reincidència i que, quan aquestes milloren, s'avança esglaonadament cap als permisos, el règim obert i la llibertat condicional, comptant amb un professional que acompanya, supervisa i ajuda a superar obstacles. Però la pràctica ens diu que de les persones que aconsegueixen la llibertat definitiva a Catalunya, la majoria ho fa des del règim ordinari, sense cap aproximació esglaonada a la sortida, sent minoritari qui ho fa des del règim obert o la llibertat condicional.

L'objectiu general és conèixer la perspectiva dels professionals que intervenen en l'execució penal sobre la reinserció de les persones que finalitzen la condemna en segon grau, i es concreta en quatre objectius específics:

- a) per què hi ha persones que no arriben al règim obert i la llibertat condicional,
- b) quines són les millors pràctiques per aconseguir que progressin en aquesta direcció,
- c) si identifiquen elements del model penitenciari que dificulten la realització dels objectius de rehabilitació i reinserció social, i d'accés al règim obert,
- d) i quines vies de solució plantegen.

Metodologia

S'ha dissenyat una estratègia qualitativa a través de la utilització d'entrevistes en profunditat als agents que s'ha identificat que treballen en la reinserció de persones empresonades que finalitzen la seva condemna en segon grau a Catalunya. Les entrevistes han tingut en compte la perspectiva apreciativa, basada en observar les fortaleses i les millors pràctiques, i que alhora permet aportar més coneixement que aquella que es basa en destacar els punts febles.

S'ha partit d'una definició dels col·lectius que treballen per a la reinserció a través de dos eixos: aquells que participen en l'àrea principal d'intervenció (educadors, psicòlegs, juristes, treballadors socials i entitats comunitàries) i aquells que ho fan en el disseny i implementació de les polítiques de reinserció (Direcció General de Serveis Penitenciaris, directors i subdirectors de centres penitenciaris de règim ordinari, fiscalia i jutges de vigilància penitenciària). A través d'aquest mapa de col·lectius s'han seleccionat diferents informants, que conformen la mostra intencional de la recerca, obtenint almenys un representant de cada col·lectiu, seleccionats per tenir uns coneixements i estatus específics. S'han focalitzat les entrevistes en tres centres penitenciaris (CP Dones de Barcelona, CP Joves i CP Quatre

Camins) per recollir una visió general dels professionals dedicats a la reinserció i observar pràctiques diferenciades segons si el col·lectiu sobre el que es treballa són dones, joves o homes. El mostreig intencional l'han conformat 22 persones a qui s'ha entrevistat i la informació obtinguda ha estat transcrita i analitzada amb una anàlisi de contingut basada en categories.

Resultats i conclusions

Pel que fa al **sistema** (tot allò que està regulat per llei, reglament o circular i on els professionals perceben que tenen menys marge de maniobra en la seva intervenció), els professionals entrevistats consideren que el sistema és positiu i que està encaminat cap a l'exterior: la seva finalitat és que tothom acabi sortint i gaudint de l'esglaonament de la condemna. Ara bé, també han identificat alguns elements perturbadors del mateix sistema que compliquen aquest objectiu a un col·lectiu d'interns determinat: els de nacionalitat estrangera, els que tenen expedients disciplinaris, els que incompleixen els programa individual de tractament o els que no satisfan la responsabilitat civil.

Pel que fa a la **professió** (tot allò que els professionals utilitzen a l'hora de fer la seva feina), els professionals destaquen la importància dels aprenentatges sorgits dels companys, la formació i la pròpia experiència, així com de les relacions entre tots els professionals –sobretot destacant la conveniència per realitzar la seva tasca dels equips multidisciplinaris. Alhora, però, també identifiquen una sèrie de dificultats: una ràtio d'interns massa elevada, un excés de burocràcia, la falta de recursos i la necessitat de desconnectar de la feina.

Pel que fa als **interns** (la intervenció realitzada pels professionals cap als interns, visualitzant els elements clau d'aquesta intervenció), els professionals destaquen que els elements clau estan relacionats amb el propi sistema i tractament realitzat, amb la manera de treballar dels professionals i la relació que estableixen amb els interns, i amb com els propis interns s'enfronten al seu procés de canvi. Coincideixen en destacar com a punts clau la creació d'un vincle amb l'intern, saber-lo motivar, acompanyar-lo en el procés i crear confiança en ell mateix i en el seu futur. Tanmateix, també destaquen que és l'intern qui ha de ser l'agent del seu propi canvi.

I pel que fa a l'**entorn** (el paper de la comunitat i la família en aquest procés de reinserció), els professionals destaquen la importància de tenir en compte tant la comunitat on retornarà l'intern com la família que l'acollirà. Suggereixen incorporar a les famílies en la intervenció i reconèixer la importància de les entitats comunitàries de voluntariat, però recordant que la manca de recursos comunitaris existents és una limitació que cal abordar.

Basant-nos en els objectius definits i els resultats exposats, es pot concloure que:

- a) Hi ha quatre elements que dificulten que l'intern pugui obtenir sortides, permisos o progressions al tercer grau: tenir nacionalitat estrangera, tenir expedients disciplinaris, incomplir el programa de tractament establert o no satisfer la responsabilitat civil associada al delictes. Tots quatre factors sorgeixen del *sistema*, és a dir, del que els propis entrevistats consideren que limiten el seu marge de maniobra. Alhora, però, també incideixen en què és el propi *intern* el responsable de la seva manca de progressió al règim obert en tant que és ell qui ha tingut una mala conducta, qui no ha seguit el programa individual de tractament o qui no ha pagat la responsabilitat civil.
- b) La importància del vincle entre professional i intern a l'hora de treballar per a la reinserció és l'element més destacat entre els professionals. Però també destaquen la necessitat de potenciar la responsabilitat de l'intern en el seu propi procés de reinserció i en les seves accions dirigides al canvi.
- c) Les vies de solució que els professionals han identificat van encaminades a canviar alguns dels aspectes que s'han vist com a perturbadors del sistema, com els expedients disciplinaris i no satisfer la responsabilitat civil associada al delictes. Així doncs, aborden la possibilitat de canviar l'assimilació dels expedients disciplinaris a la mala conducta i individualitzar més l'estudi de les sancions, i advo-

quen per unificar els criteris existents sobre el que és satisfactori pagar en concepte de responsabilitat civil i no prendre aquest pagament com l'únic indicador de la responsabilització de la persona respecte del delictes comés.

- d) Amb tot, els professionals veuen raonable que un sistema esglaonat de retorn a la comunitat no sigui majoritari. Però si s'incidís en alguns dels canvis mencionats pels professionals potser es podria aconseguir que aquesta proporció de persones en llibertat des del segon grau no fos tant gran sense perdre la qualitat que el model discrecional aporta.

- 1 Immigrants i criminalitat a Europa. Els exemples d'Alemanya i Espanya. Gener 1995
- 2 La preso pública de Barcelona durant l'etapa isabelina / La casa de correcció de Barcelona (1836-1856). Gener 1998.
- 3 El cost de la justícia penal. Privació de llibertat i alternatives. Febrer 1998.
- 4 El nen abusat sexualment com a testimoni / Els delictes contra la llibertat sexual relacionats amb menors. Març 1998.
- 5 Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador del delinqüent. Maig 1998.
- 6 Salut i presó. Octubre 1998.
- 7 La premsa envers la violència juvenil i la presó. Novembre 1998.
- 8 El tractament dels agressors sexuals. Febrer 1999.
- 9 La victimització a Catalunya l'any 1996. Abril 1999.
- 10 Programes aplicats de psicologia comunitària amb personal penitenciari. Juny 1999.
- 11 Justícia juvenil: inserció laboral i mesures en medi obert. Octubre 1999.
- 12 Reincidència i delinqüència juvenil. Novembre 1999.
- 13 Violència domèstica. Desembre 1999.
- 14 L'estat de l'adopció a Catalunya (1998-1999).
- 15 Maltractaments infantils a Catalunya. Juny 2000
- 16 Presó i dones. La incidència dels programes motivacionals en la conducta social. Un estudi evolutiu (1988-2000) a la presó de dones de Barcelona. Setembre 2000
- 17 Avaluació d'un programa de tractament per a joves violents. Novembre 2000
- 18 Avaluació de l'efectivitat dels programes de tractament amb delinqüents a Europa. Gener 2001
- 19 La victimització a Catalunya l'any 1999. Maig 2001
- 20 L'arrest de cap de setmana a Catalunya (1996-2000)
- 21 Addictes a les drogues i reincidència en el delicte
- 22 Maltractaments físics greus a nadons i menors de quatre anys ingressats en centres d'acolliment
- 23 Intervenció institucional. Elements per a l'anàlisi en menors infractors o en risc
- 24 Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)
- 25 La mediació penal
- 26 La reincidència
- 27 Família i conducta antisocial
- 28 Presentació de dues recerques de l'àmbit penitenciari
- 29 Intervenció en centres de justícia juvenil
- 30 La classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó
- 31 La reincidència en les penes alternatives a la presó a Catalunya
- 32 L'assistència religiosa i la llibertat de culte a les presons de Catalunya
- 33 Bullying - Violència de gènere. Elements per a l'anàlisi
- 34 Violència dels joves a la família
- 35 Infractors i conducta violenta
- 36 Drogues i tractament penitenciari
- 37 Perfil professional del jutge de primera instància i instrucció de Catalunya
- 38 Violència de gènere i justícia
- 39 Delictes sexuals i reincidència
- 40 Intervenció amb infractors juvenils
- 41 Mediació i resolució de conflictes en entorns penitenciaris
- 42 Perfil professional del Secretari Judicial de Catalunya
- 43 Predicció del risc de violència en contextos institucionals. Els sistemes de control monitorat aplicat a penats adults
- 44 Drogues i presó. Mesures de seguretat i salut mental
- 45 Models de política criminal i penitenciària internacional
- 46 Dona i violència de gènere
- 47 La formació dels funcionaris de seguretat dels centres penitenciaris a Catalunya i a França
- 48 Perfil dels penats per delictes contra la seguretat del trànsit
- 49 Intervenció amb agressors de violència de gènere
- 50 Intervenció amb infractors condemnats per delictes de trànsit a programes formatius
- 51 Abús sexual infantil: valoració psicosocial des de l'àmbit de la justícia
- 52 Agressors en violència de parella
- 53 Inserció després de la presó
- 54 Estrangers en centres penitenciaris
- 55 Victimologia i ciberdelicte en menors
- 56 La reincidència en el programa de mediació i reparació de menors
- 57 Intervenció penal amb infractors de trànsit
- 58 Avaluació de menors infractors: factors protectors i de risc
- 59 El temps en la justícia de menors
- 60 Intervenció en el marc de l'execució de mesures penals en la comunitat
- 61 Prestacions en benefici de la comunitat i realització de tasques socioeducatives en justícia juvenil
- 62 La victimització d'infants i joves en risc
- 63 La llibertat condicional a Catalunya
- 64 Gestió de casos en l'àmbit penitenciari
- 65 Execució penal i toxicomanies
- 66 Avaluació del programa d'entrenament d'habilitats parentals. Límits
- 67 La taxa de reincidència penitenciària 2014
- 68 Estudi comparatiu de la qualitat de vida dels discapacitats intel·lectuals i del desenvolupament en els centres penitenciaris de Catalunya
- 69 Nous programes d'intervenció en medi obert
- 70 Gestió emocional als centres penitenciaris
- 71 Execució penal als territoris
- 72 Delinqüents violents i reincidència
- 73 Les víctimes de joves infractors

Edició i producció: **Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada Ausiàs Marc, 40**
 Tel. 93 207 31 14
 Fax 93 207 67 47
www.cejfe.cat

ISSN: 2339-5613
 Dip. legal: B-1482-1998

